

embriologija dobra i zla

vojin matic

Antropoidi se ne ubijaju među sobom. Zašto su mnogi mislioci, naučnici i pesnici zlo na zemlji videli u biološkoj prirodi čoveka? Zašto se u načinu pribavljanja hrane mesoždera video koren toga zla? Kao da u biljnoj ishrani toga zla nema. A gde onda ono počinje? Sa organskom materijom, sa ćelijom ili sa toplokrvnom životinjom?

Da bi se odgovorilo na ovo pitanje potrebno je osloboditi se mnogih sudova savremenog čoveka uz pomoć uživanja u psihu čoveka koji drugačije gleda ili je tako nekad gledao na dobro i zlo, kao i njihove nijanse, koji su učinili da smo postali nesposobni da na ljudske odnose gledamo drugačije nego očima vrednosti našeg vremena.

To je vrlo mučan proces kao što je to utvrdila Margaret Mid kada se privikavala da živi sa domorocima Bali. Trebalo je naučiti se na njihovu hranu i na način njenog pripremanja. Na smeštaj i običaje, rasuđivanje... Koliko je tek teško učestvovati u obredima, veseljima i žalostima. Kao što je Mid rekla, tek kada se na sve to navikla, što je značilo izvanredne patnje, počela je da opaža i razume ono što je došla da ispituje. Druge kulture imaju drugi odnos prema čistom i prljavom, ukusnom i neukusnom, a moralne ograde su možda najjača prepreka njihovom shvatanju, pošto počivaju na ubeđenjima za koje čovek još uvek nije naučio da ih gleda kao uslovljenu vremenom i običajima, kao što je to slučaj sa ukusom. Najgore je to što često isto nazivamo zlom ali ga ne nalazimo kod sebe nego kod drugoga.

Sve dok smatramo da su ljudožderi divljaci, oni koji imaju viđenja i igraju transne igre, histerici, oni koji na hodočašće idu na kolenima i ostavljaju krvav trag za sobom primitivci, i upotrebljavamo sve one nipodaštavajuće izraze koji se koriste da bi se izrazili prezir za ponašanje onih koji kod nas izazivaju šok. Te emocije sadržane u izrazima nisu uvek svesne ali ih oseća svako kad čuje ili vidi nešto mu izaziva negodovanje. Reč seljak možemo da upotrebimo za zemljoradnika ali i pejorativno da bi izrazili njegovu »neotesanost« ili nešto drugo za šta ga optužujemo zbog predpostavljene razlike za koju smatramo da nas čini višom od njega. Tom različitom upotrebom pojmovi koristimo se u govoru i pisanju i neki put i nesvesno postizemo isti potcenjujući efekat kod našeg sagovornika ili čitaoca.

Ova pojava ne bi značila mnogo, čak ni stvarala nijanse u našim saopštavanjima, da se ne radi o negativnim stavovima koje na taj način namerno ili nenamerno izazivamo. Takve konstatacije usled šoka koje mogu da proizvedu predstavljaju osude posle kojih više nema šta da se kaže. Zašto bi neko raspravljao o ljudožderima kad se zgrozimo i na samu pomisao da čovek može da jede ljudsko meso. Većina ljudi iz tog razloga i ne zna da oni to čine u obredu i na specijalan način. Ostaci tog obreda koji su se sveli na jedenje delova neprijatelja iz osвете iskrivljuju sliku obreda od koga je razvoj običaja pošao. Pijenje krvi koje se dugo zadržalo kod mnogih, u običajima bratimljenja i neprijateljstva, obično pomešano sa nekim napitkom, žučno se i danas negira kao i lizanje krvi sa noža. Svega toga moramo da se oslobodimo ali i onda ostaju reči koje neko može da upotrebi sa njihovog vrućeg kraja.

Tako između označenja i označenog ostaje veliki kreativni prostor koji koriste teologija i umetnost, filozofija i nauka, ali on može da dovede do dobrih i rđavih grešaka što obično saznajemo tek kasnije.

Da bismo se u cilju istraživanja onoga što zovemo zlo oslobodili emocionalnih stavova i da ove odnose prema njemu pokušamo da što je bolje moguće sagledamo, treba da izbegnemo ideološki karakter koji se ispoljava u prosuđivanju ponašanja ljudi koji su doveli do onog što nam otežava razumevanje njihovog ponašanja prošlosti i njihovu evoluciju.

I pored toga ostaje problem različitog razumevanja. Zar nekulturni ljudi nisu nekulturni i divljaci nisu divljaci kad žive u prljavštini i jedu ljudsko meso? I takozvani nekulturni imaju svoju konzistentnu tradicionalnu kulturu a divljaci su samo ako mi smatramo da to nismo. Jedan pripadnik zajednice koji je živeo na kanibalskim tradicijama pitao je jednog istraživača koji mu je pričao o brdu žrtava u prvom svetskom ratu: »Ko pojede te silne izginule?« Zar to nije mnogo humanije, iako se mi nad kanibalizmom zgržavamo a za žrtve rata imamo alibi.

Ne možemo da verujemo da su žrtve nekad išle u smrt dobrovoljno, okićeni veseli uz pesmu i smeh, kao što to čine ili se očekuje da čine vojnici u današnje vreme čemu se manje čudimo. Žrtvovani su bili najbolji, često poglavice, kraljevi, sveštenici nekog kulta, koji su za to bili određeni. Bilo je i porodica iz kojih su se birale žrtve kao i u stadima među domaćim životinjama. Žrtva je u nekim krajevima morala da se smeje da bi uspela, kao što nam je pokazao V. Čajkanović, što je bio uslov da vaskrsne. Ponekad su određivane žrebom a vremenom su sve češće za to uzimani krivci i žrtva se izvrkla u kaznu, a pričešće njom u osvetu.

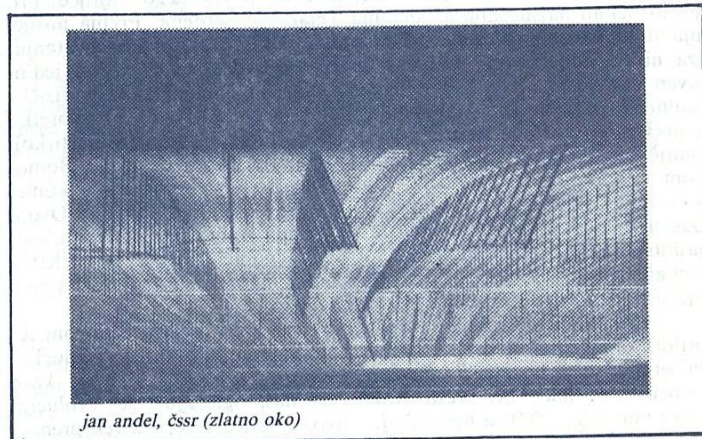
Ranije smo u više mahova izneli interpretaciju istorijskih dokumenata o razvoju žrtve, smatrajući da je njen početak u mehanizmu straha odvajanja od ljubljene objekta. Kao što je Frojd u svom radu »S onu stranu principa realnosti« izneo kako se dete brani od straha gubitka majke koji doživljava kad god njen lik nestane ili kasnije, kad izade iz prostorije u kojoj se dete nalazi, ono nauči da koristi aktivnost ruke, iz odnosa prema majci, a ne samo naslednim nagonским razvojem. Ono počinje da baca predmete koji su zamene za kontakt sa majkom i postane uznemireno kad ga više ne vidi i srećno kad mu neko bačeni predmet vrati. To je igra koju dete može ponekad beskrajno da ponavlja sa velikim zadovoljstvom i jubilacijom. Objekti i njihove zamene bivaju investirani ljubavnim i agresivnim težnjama. To se dešava sa majkom kao objektom i njenim zamenicama, predmetima i igračkama

koje dete zapaža u to vreme. Naša hipoteza da je čovek tako investirao životnje i druge stvari kojima se hranio, dozvolila nam je interpretaciju da je čovek iste težnje izživljavao i prema njima. Kad bol za izgubljenim (umrlim) objektom nije više mogao da se umiri obrednim jedenjem njegovog tela, nastupio je preokret prema osobama koje su svojim ponašanjem postali objekti zajednički za celu gentilnu zajednicu onih koji su se vezali za njih iz potrebe za sigurnošću.

Želja i verovanje u mogućnost vaskresa doveli su do toga da su se i zvesne životinje totemi na koje su članovi zajednice preneli svoje investicije za života, ubijani, komadani i deljeni kao pričešće, kao što je to činjeno sa objektima (osobama) posle njihove smrti. Ovo odricanje od najdražeg i najvrednijeg koje zajednica ima, prema magijskom mišljenju onog vremena, bilo je nagradno neposredno radanjem nekog deteta u kome je živeo žrtvovani ili nailaženjem novorođene životinje koja je bila vaskrsli žrtvovani totem. To je učinjeno kolektivno da bi krivica zbog kršenja tabua, prolivanja krvi srodnika, bila podeljena na celu zajednicu pričešćem. Ontička krivica.

Razvoj žrtve išao je različitim putevima u različitim kulturama ali je sačuvan do današnjeg dana u obredima, delom simbolično ali delom i krvavo u obliku samopovređivanja i samoubistava u nekim sektama, i u ratovima koji su neka vrsta njihovog konkretnog produženja, uz stalno menjanje idealne svrhe za koju se čini.

Emocionalni odnosi među zajednicama, uslovljeni tabuom ishrane i egzogamijom dovodile su do toga da se družine vršnjaka iz pubertetskih posvećivanja međusobno žrtvuju. Mladići su tokom tih obreda izdvajani iz zajednice u puste krajeve gde ih je, po mišljenju njihovih savremenika proždriao njihov totem i oni su umirali i ponovo se radali i vraćali se ne poznajući svoje porodice. Za to vreme su bivali izloženi lišavanjima i mučenjima, obredivanjima, stvaranju rana i ožiljaka, tetoviranjima, izbijanju zuba i drugim, što je pripisivano totemu a ponegde i nekoj nečistoj životinji ili oruđu kojim je žrtva vršena.

jan anđel, čsr (zlatno oko)

Određenog dana u godini družina bi napadala ili krala osobe druge zajednice da bi ih žrtvovala i pričestila se njihovim telom. U nekom drugom roku to bi im vraćala družina druge zajednice. U jednom slučaju R. Benedikt žrtve su bile poglavice, koje su se otimalo od svojih zemljaka koji su hteli od toga da ih spreče prihvativši merila vrednosti belaca.

Osećanje krivice koje se pojavilo zbog ubistva predstavnika totem pretka na zemlji tako je pomerano od imaginarne životinje ili totem oruđa koje je izvelo krvproliće, na konkretnu zajednicu koja tako postepeno postaje neprijatelj.

Ovakav obredni rat imamo opisan u narodnoj pripovetci »Mladen i Stojša« u Vukovoj zbirci. Obredne ratove imamo opisane u istorijskim dokumentima od Hetita preko Egipćana i klasičnih Grka do opisa Marka Miljanova gde je sukob izbio zbog devojke. Huizanga je otkrio tragove igre i u ratovima što je po našem mišljenju ostatak nekadašnjih obreda.

I krvna osvetla je tog porekla ali sa izmenjenim emocijama, kao i rat i ubistvo i pričešće iz mržnje.

Zašto smo baš trepanaciju lobanja Inka i drugih naroda proglasili genijalnim prethodnikom operacije moždanih tumora a vađenje srca Acteka divljaštvom a ne prethodnikom operacija na srcu pokazuje kako se batrgamo u pokušaju razumevanja ponašanja koje otkrivaju arheologija i antropologija. Kad je Korteza zapitao Acteke zašto ratuju i dobio odgovor da to čine da bi došli do zarobljenika to je za njega i mnoge kasnije generacije bio izraz divljaštva. Španjolac vremena konkviste nije mogao da razume da se rat ne vodi zbog grabljenja zbog koga je on došao u Meksiko.

Korteza više nije bio u stanju da shvati da ako nema žrtvi onako kako su to oni izvodili ne bi, po ondašnjem verovanju rodio kukuruz i da bi i sopsvena plemena kao i ona sa kojima je ratovao pomrli od gladi. Božja kazna i osećanje krivice još uvek su razumljivi pojmovi. Otud čoveku potreba da mistifikuje ponašanje drevnih vremena a da ih, kad u tom ne uspe, odbacuje kao sujeverja.

I tepanacija lobanje je vrsta žrtve od kojih su neki umirali kao što se vidi na kostima, kao i kod pubertetskih i drugih obreda. U obredima u kojima su se zlostavljali ljudi to se činilo da bi vaskrsli i postali jači. Kod Samana su na primer veruje da posle posvećenja dobijaju gvozdene kosti, kod onih koji se izlažu ujedima zmije veruje se da postaju otporniji, a često se veruje i da su postali besmrtni.

STRUKTURA PSIHE I ZAJEDNICE

Istoričari već odavno pokušavaju da stvore periodizaciju društvenih epoha. Pojmovi kao što su divljaštvo, varvarstvo i slične odaju da je već sagledana izvesna slika pojedinih razdoblja u istoriji ali su pojmovi koji su za to upotrebljeni bili evropocentrični sa njenom nadmenošću stvorenom tokom stoleća. Ako pokušamo da uđemo u dinamičke odnose koji su stvarali ta raz-

